

ПОРТА

3

ГРАДЕЖНИШТВО
АРХИТЕКТУРА
ЕКОЛОГИЈА

Архитектура
НАМЕСТО диета

Валентино ДИМИТРОВСКИ
историчар на уметност

ПАНАГУР НА ФАРСАТА

Музејот MAXXI во Рим на Заха Хадид добитник на „Stirling 2010“

Икона на уметноста на 21 век

цена: 90 денари

БРОЈ 142
ПЕТОК 22.10.2010
година VI

www.porta3.com.mk
e-mail: porta3@porta3.com.mk
Тел: 3109 311, 3132 923,
Факс: 3132 924

ДРАГИ ЧИТАТЕЛИ,

Панаѓур на фарсата. Вака накратко може да се дефинираат заклучоците од анализата на трендот на споменични одбележувања во последните години во државава од страна на Валентино Димитровски, историчар на уметност и ликовен критичар, која ви ја презентираме во овој број на Порта3. Тој смета дека, кога се работи за споменичната уметност кај нас, денес имаме една малигна практика на колабирање на правните прописи, на стручната и на професионалната етика.

Бетим Зекири, Бекир Адеми, Никола Стрезовски и Бесиан Мехмети од архитектонското студио "Архигруп" се автори на двете идејни решенија за плоштадот Скендербег, кои се изложени во просториите на општината Чаир.

"Плоштадот Скендербег треба да биде место кое нуди нови можности. Тој не треба да биде место на комерцијална консумација, туку катче каде луѓето може да дојдат и заедно да ги споделат нивните интереси", смета Бетим Зекири.

Помина еден месец по прогласувањето на Законот за именување и дополнување на Законот за градење, што Собранието на РМ го донесе на седницата на 14 септември 2010 година. Овој период не е доволен за да се видат неговите ефекти во пракса, но е доволен за да се согледа барем дел од неговите недостатоци. За таа цел Порта3 ги праша градежниците, архитектите и правниците што мислат за овие законски акти.

Годинашен добитник на „Стирлинг 2010“ е Музејот МАХХИ во Рим на Заха Хадид. Станува збор за вистинска икона на уметноста на 21 век. Храмот посветен на уметноста на новиот милениум ве поттикнува да го истражувате просторот и неговите рефлексии. Тој се состои од два музеја, посветени на современата уметност и на архитектурата. Зградата изгледа како скулптура која треба да се исполни - фантазмагоричен пејзаж на голем уметнички ум.

Архитектура наместо диета. Решавањето на проблемот со прекумерната тежина на населението подразбира проектирање паркови, зелени површини и детски игралишта кои ќе бидат во близина на местата за домување. Архитектите и урбанистите треба да направат проекти кои ќе ја стимулираат физичката активност на секој поединец и да го мотивираат што повеќе да го одбегнува користењето на автомобилот како превозно средство.

ОД РЕДАКЦИЈАТА

ПОРТА 3
ГРАДЕЖНИШТВО
АРХИТЕКТУРА

Архитектура
наместо диета

Валентино ДИМИТРОВСКИ
историчар на уметност

ПАНАЃУР НА ФАРСАТА
Музејот МАХХИ во Рим на Заха Хадид добитник на „Stirling 2010“

**Икона на
уметноста
на 21 век**

Насловна страница : Музеј МАХХИ, Рим
Автор: Заха Хадид
добитник на наградата "Stirling 2010"

цена: 90 денари
БРОЈ 142
ПЕТОК 22.10.2010
140 страни
www.porta3.com.mk
e-mail: porta3@porta3.com.mk
Tel: 3109 311, 3132 923
Fax: 3132 924

ФОРУМ 06

ВАЛЕНТИНО ДИМИТРОВСКИ:
ПАНАЃУР НА ФАРСАТА

СКОПЈЕ 14

АЛКА ПОМЕЃУ МИНАТОТО И СЕГАШНОСТА

ГРАДЕЖНИШТВО 20

ГОЛЕМИТЕ РИБИ ГИ ЈАДАТ МАЛИТЕ ИГРАЧИ

АРХИТЕКТУРА 26

МУЗЕЈОТ МАХХИ – ИКОНА НА
УМЕТНОСТА НА 21 ВЕК

ЕКОЛОГИЈА 47

ЗАПАДНА УНГАРИЈА ПОТОНА
ВО ОТРОВНА КАЛ

ЕКСПЕРТ 54

АРХИТЕКТУРА НАМЕСТО ДИЕТА

АРТ И ДИЗАЈН 60

ВЕРИЦА КОВАЧЕВСКА - ОДЕЊЕ НИЗ ГРАД

Редакција:

главен и одговорен уредник:
Наталија НОВАКОВИЌ-ДОБРЕВСКА

Новинари:

Катерина СПАСОВСКА-ТРПКОВСКА
Јулијана ГЕРАСИМОВСКА
Сузана ВАСИЛЕВА
Леонида Пенка БАША

надворешни соработници:

Елена КУЗМАНОВСКА
Ангел СИТНОВСКИ
Игор РИСТОВСКИ
Сандра ДОНЧЕВА
Владимир Б. ЛАДИНСКИ
Трајче СТОЈАНОВ
Натка КОСЕВА
Сашо КУЗМАНОВСКИ
Александра ПЕТРОВСКА
Даниела МЛАДЕНОВСКА
Бијана САВИЌ
Драган РИСТОВ
Дејан БУЃЕВАЌ
Александра ШЕКУТКОВСКА
Кире КИПРОСКИ
Павлинка АТАНАСОВА
Елена ПЕТРОВСКАграфички уредник:
Дејан ДАВИТКОВфоторепортер:
Кире ПОПОВлектор:
Костадинка СОЛЕВА

Издавачки Совет:

Љупчо АТАНАСОВСКИ,
дипл. инж. арх. - претс.
проф. д-р Кокан ГРЧЕВ,
дипл. инж. арх.
проф. д-р Мери ЦВЕТКОВСКА,
дипл. град. инж.
Вања ДОНЧЕВА,
дипл. инж. арх.
Сања ВЕЛИЧКОВСКА,
дипл. инж. арх.

Издавач:

„Биропрес“ ДОО Скопје
Ул. Васил Горгов број 21,
влез 2, локал 9, 1000 Скопје

Телефон:

3109 311; 3132 923;

Факс:

3132 924

e-mail: porta3@porta3.com.mk

Печати:

Европа92 - Кочани

Маркетинг:

Биропроект
biroproekt@biroproekt.com.mk
marketing@porta3.com.mk
Тел: 3243 790; 3243 797
Факс: 3243 796
Моб: 072 248 796

www.porta3.com.mk

ГОДИШНА ПРЕТПЛАТА: 1.500 ден.
жиро с-ка: 300000001995035 во
Комерцијална банка АД Скопје
ЕДБ: 4030004528485Првиот број на списанието Порта3
излезе на 29.12.2004 година

ПАНАГУР НА ФАРСАТА

Наспроти неаргументираните денешни тврдења за занемарување на споменичко одбележување на значајни настани и личности од социјалистичкиот период (1945-1991), факт е дека во Македонија во овој период беа подигнати бројни меморијални споменици и спомен обележја посветени на постарата или на поновата национална историја. Ова меморијално творештво главно беше рамномерно распоредено на територијата на Македонија, со извесен акцент на одредени клучни историски места, на кои беа подигнати монументални меморијални комплекси (Крушево, Прилеп, Штип, Кичево, Скопје). Најзначајното меморијално и споменично творештво во Македонија беше исклучиво доверувано на меѓународно афирмирани и потврдени авторски имиња, како што се Богдан Богдановиќ, Димо Тодоровски, Јордан Грабулоски, Петар Мазев, Глигор Чемерски и една плејада на автори кои го диктираа развојот на македонската современа уметност по војната. Ако на ова се надополни сознанието дека во Македонија и во Скопје пред Втората светска војна свои монументални споменични креации реализирале автори со пошироко европско и светско значење, како Антун Аугустинчиќ и Лојзе Долинар, тогаш недвосмислено се заокружува сознанието дека во Македонија до осамостојувањето (1991) се подигнати исклучителни и мошне значајни меморијални остварувања од автори со меѓународен престиж, или од автори на самиот врв на националната уметничка сцена, без кои не може да се замисли македонската модерна или современа уметност. Оттаму, тврдењата за недостиг од меморијални и споменични одбележувања на историски настани и личности кај нас во посочениот период

се пашални, тенденциозни и без фактографска основа.

ДЕНЕС

Во периодот на таканаречената транзиција во изминатите две децении, исполнет со силни геополитички, економски, социјални, но и културно-цивилизациjsки турбуленции кај нас, беше разбирливо опаѓањето на ова творештво, кое во многу средини беше пренагласено, доволно експлоатирано и заситено. Но, обидот за негово обновување со неколку меморијални споменици и спомен обележја во Скопје, реализирани во последните 15 години, како и актуелното засилено проектирање и реализирање на вакви творби во урбаните средини на неколку градови во Македонија, пред сè во центарот

АКТУЕЛНО

Кога се работи за споменичната уметност кај нас, денес имаме една малигна практика на колабирање на правните прописи, на стручната и на професионалната етика, како и оневозможување на авторски придонеси кои ќе профилираат актуелни, автентични креации соодветни на современите глобални и уметнички состојби во светот

на Скопје, на несфатлив начин ја напушта посочената позитивна традиција на подигање меморијални споменици и востановува една малигна практика на колабирање на правните прописи, на стручната и на професионалната етика и дигнитет во повеќе области, како и на оневозможување на авторски придонеси кои ќе профилираат актуелни, автентични и автономни креации соодветни на состојбите во денешниот светско-историски, глобален, општествен и уметнички универзум. Ова изразито провинцијално,

ретроградно, макабристичко деградирање и колабирање на меморијалната споменична практика бара опсежна и повеќеслојна елаборација, но за оваа прилика би ги скицирале само нејзините основни причини: Прво, занемарување и непочитување на Законот за меморијални споменици и спомен обележја. Во него децидно се дефинира дека подигањето на меморијални споменици (а такви се сите оние што се подигаат во центарот на Скопје) е во надлежност на Собранието на Република Македонија, врз основа на усвоена петгодишна програма и формирање на одбор за градење на секој поединечен споменик. Фактот што актуелните споменици ги подига општина Центар како спомен обележја, значи недвосмислено заобиколување

на правната процедура, која ваквите споменици ги дефинира како меморијални споменици и, притоа, обезбедува поширока општествена, но и професионална контрола во осмислувањето, организирањето и реализирањето на меморијалната практика. Второ, отсуството на релевантно стручно познавање и на професионална етика и дигнитет се очитува на повеќе рамништа незаобиколни во меморијалната практика: водење сметка за постојниот урбан амбиент, соодветно просторно и пластично вклопување и култивирање на истиот,

водење сметка за карактерот на мемориската симболика и порака во рамките на дадениот амбиент, како и фактот што истиот едновременно станува мемориски и утописки репер и, на крајот, но не помалку значајно, изборот на проверен и докажан авторски пристап со недвосмислено валоризиран опус во монументалната споменичка практика и на македонската уметничка сцена. Бегло проследувајќи ги сите овие неодминливи стручни и професионални етапи во изведувањето на оваа практика, за жал, може само да се констатира дека е наполно занемарен целокупниот релевантен и референтен актуелен урбанистички, архитектонски, историско-уметнички, естетски и ликовно-критички научен, умствен капацитет кај нас. И покрај тоа што не е познат составот на телата во сите фази на реализација на актуелните меморијални споменици, затоа што истиот не е објавен, основано може да се тврди дека не биле ангажирани лица кои во наведени области досега имаат дадено забележителен придонес во разновидните сегменти на оваа практика, и кои имаат публикувано трудови за материјата што се бави со сложеното ткиво на меморијалната споменичка практика. Како поинаку да се разбере и оправда фактот што на еден ограничен простор, плоштадот Македонија и непосредната околина, се подигаат дваесетина дивовски меморијални споменици со кои се сака да се испреде една меганарација од две илјади и нешто години, кога светската практика упатува на меморијално одбележување на еден исклучителен споменичен репер на еден плоштад, при што, одредениот споменик го одредува меморискиот и симболичкиот идентитет на тој простор и

ДЕГРАДАЦИЈА

Актуелните споменици се деградирачки и фарсични сурогати, стерилни академско-реалистични стилизации задоцнети барем два века и во една изразито гробјанско-некрофилска профилација на пластичниот израз

на неговото именување. Овој актуелен провинцијален метеж на нашиот најзначаен плоштад во Скопје и во државата не води елементарна грижа за постојното урбано и архитектонско ткиво, за усогласување и надополнување на неговите структури, за просторните мерки и балансирања, како и за стилско-естетските сообразувања. Расфрлените меморијални споменици ќе говорат само за неизживеаните историски фрустрации и за отсуството на елементарна хиерархија во градењето на идентитетските репери. Трето, посебна приказна претставува ликовно-естетската профилација на овие споменици, која упатува на едно крајно непрофесионално и провинцијално заглибување во ординарниот кич. Во поранешниот еднoпартиски, а по многу нешта и автократски и авторитарен систем, на почетокот од 50-тите години се напушти диктатот на диригираната уметност и на задолжителниот социјалистички реализам, а во сферата на монументалната споменичка практика од крајот на 50-тите години напoлно слободно без никаков диктат се создаваат меморијални споменици од различен вид, во уметничките практики својствени за авторскиот ракопис и за времето на создавањето.

ДИКТАТ НА СТИЛОТ

Наспроти тоа, денес, во 2010 година, во начувањето на актуелните споменици децидно се наметнува диктатот на стилот во кои тие треба да бидат реализирани, имено реализмот, како диригиран стилски образец напуштен на овие простори повеќе од половина век. Како историските уметнички стилови да се достапни во витрината на некој излог на плоштадот и треба само директно да се симнат. На тој начин, се деградира целокупната историја на македонската историја на уметноста, македонската ликовна критика и актуелната македонска уметничка сцена. Одамна напуштениот соцреализам

повторно се воведува на сцената и тоа на плоштадот Македонија. Затоа што, задолжителниот идеолошки диктат на наративни и симболички теми и содржини, од една страна, и задолжителниот традиционално разбирлив стилски образци, реализмот, од друга страна, по учебничка дефиниција беа двете основни карактеристики на овој историски стил, кој беше ретрограден и ретардиран уште во времето на неговата најинтензивна примена. Но, ако во тие црни денови на политичкото и културното едноумие практикувањето на реалистичката естетика во распон од импресионистичка до експресиивно-експресионистичка стилизација, имаше сè уште свежи реминисценции од последните значајни обрасци на овој историски правец, а воедно беше застапена и во академските практикуми, денес, истиот кај нас, може да биде само обврзна средношколска етапа во првичните ликовни совладувања на јазикот на уметничкиот облик. Оттаму, практикувањето на овој образец во актуелните споменици нужно резултира и деградира во фарсични сурогати, стерилни академско-реалистични стилизации задоцнети барем два века и во една изразито гробјанско-некрофилска профилација на пластичниот израз. Нижењето пак на овие креатури на еден ограничен јавен простор значително ќе придонесе за веќе забрвнатиот штимул на панаѓурска џиџимиџарница што неповратно се инсталира на нашиот веќе осакатен плоштад. Зарем треба да се запрашаме за авторите што се регрутираа во оваа макабрстичка фаланга: за повеќето од познавачите тоа се апсолутни анонимуси кои немаат никакво забележано творешто и за кои не е напишано ниту половина збор од историско-уметничката или од уметничката критика, а секако дека повеќето од ангажираните имиња ги нема во разновидните движења на македонската современа уметност во последните децении или на актуелната релевантна уметничка сцена кај нас.